

23. Тихомиров О.К. Психология мышления : учебное пособие / О.К. Тихомиров. – М. : Изд-во Моск.ун-та, 1984. – 272 с.
24. Хорни К. Наши внутренние конфликты [Электронный ресурс] / К. Хорни. – Режим доступа : [http :\\psychol-k.ru\\lib/horney/nvk/nvk\\_03.html](http://psychol-k.ru/lib/horney/nvk/nvk_03.html)
25. Этический персонализм в ППЛ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http :\\rabota-psty.livejournal.com/215650.html](http://rabota-psty.livejournal.com/215650.html)

УДК 347.963 (477)

## **ПРИПИНЕННЯ ОБМЕЖЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

Прасов О.О., к.ю.н., доцент

*Запорізький окружний адміністративний суд*

Статтю присвячено питанню припинення обмеження особистих немайнових прав осіб, засуджених до позбавлення волі. З'ясовуються фактори, що впливають на зазначене припинення. Визначені дослідницькі перспективи з цієї тематики.

*Ключові слова: право, засуджені, позбавлення волі, звільнення.*

Прасов А.А. ПРЕКРАЩЕНИЕ ОГРАНИЧЕНИЯ ЛИЧНЫХ НЕИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ ЛИЦ, ОСУЖДЕННЫХ К ЛИШЕНИЮ СВОБОДЫ: ОТДЕЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ / Запорожский окружной административный суд, Украина

Статья посвящена вопросу прекращения ограничения личных неимущественных прав лиц, осужденных к лишению свободы. Выясняются факторы, влияющие на указанное прекращение. Определены исследовательские перспективы по данной тематике.

*Ключевые слова: право, осужденные, лишение свободы, освобождение.*

Prasov A.A. THE DISCONTINUATION OF RESTRICTION IN THE PERSONAL NON-PROPERTY RIGHTS BY PERSONS, CONVICTED TO IMPRISONMENT: SPECIAL QUESTIONS OF THE THEORY AND PRACTICE / Zaporozhye district administrative court, Ukraine

The problem, that is devoted the article, in a general way can be defined as the improvement of realization of the personal non-property rights persons, convicted to imprisonment. It's decision has a large theoretical and practical value. It relates to such tasks as: finding out of the personal non-property rights for persons, convicted to imprisonment, discovering of possible way of their progress, improvement of providing of realization of these rights.

The last researches and publications in Ukraine concerned with the decision of this problem are analyzed. This analysis testifies that different specialists in the law field have already got considerable results in the decision of this problem. At the same time author defined the insufficiency of illumination of question how we can stop the limitation of personal non-property rights for individuals, convicted to imprisonment. Consequently the aim of the article is to answer on this question.

In the article practice related with the realization of criminally-executive legislation norms is studied. Also different factors that impacts on the restriction of personal non-property rights for individuals, convicted to imprisonment, are explicated.

Investigating the main question of the article, author came to the next conclusions:

- people that are convicted to imprisonment differently behave to the volume of limit personal non-property rights - somebody satisfies with it and somebody – no. The character of their stipulation is caused by economic or social reasons;
- stopping of limitation of the personal non-property rights for convict to imprisonment depends on their behavior and can be both a speed-up and detained by them;
- on stopping of limitation of the personal non-property rights for persons, convicted to imprisonment, can be positive or negative influenced by official persons of establishments of implementation of punishments, courts and other subjects, participating to the questions releases from serving.

The results of the article have general basic character and can be useful for all researchers who concern problems of the personal non-property rights for persons, convicted to imprisonment.

*Key words: right, convicted persons, imprisonment, release.*

Проблема, якій присвячена стаття, у загальному вигляді полягає в покращенні здійснення особистих немайнових прав особами, засудженими до позбавлення волі. Її вирішення має велике теоретичне і практичне значення. Вона пов'язана з такими завданнями: з'ясування особистих немайнових прав осіб, засуджених до позбавлення волі, встановлення можливих тенденцій їх розвитку, удосконалення забезпечення здійснення цих прав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій в Україні, у яких започатковано вирішення цієї проблеми, свідчить, що фахівцями в галузі права, зокрема, А.М. Бандуркою, А.П. Гель, Т.А. Денисовою, О.М. Джужею, В.М. Прусс, В.П. Севостяновим, Г.С. Семаковим, А.Х. Степанюком, Д.В. Ягуновим, І.С. Яковець зроблено значний внесок у її вирішення. Водночас можна відзначити недостатність висвітлення питання щодо припинення обмеження особистих немайнових прав осіб, засуджених до позбавлення волі. Відтак, мета статті – заповнити зазначену прогалину.

У ст.152 КВК України зазначено, що підставами звільнення від відбування покарання є: відбуття строку покарання, призначеного вироком суду; закон України про амністію; акт про помилування; скасування вироку суду і закриття кримінальної справи; закінчення строків давності виконання обвинувального вироку; умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; хвороба; інші підстави, передбачені законом.

Згідно зі ст.155 КВК України, особи, які відбули покарання, несуть обов'язки і користуються правами, встановленими для громадян України, з обмеженнями, що передбачені для осіб, які мають судимість. Такі обмеження можуть бути передбачені тільки законом.

Більшість засуджених до позбавлення волі прагне якнайшвидше залишити установи виконання покарань. Для досягнення цієї мети вони можуть вчиняти діяння як правомірні (дотримуватись обов'язків засуджених до позбавлення волі, передбачених кримінально-виконавчим законодавством, сумлінно ставитися до праці, навчання, активно брати участь у роботі самодіяльних організацій та у здійснюваних виховних заходах), так і неправомірні (давати хабарі, симулювати хвороби).

Однак, деякі засуджені, за наявності підстав для звільнення від відбування покарань, через різноманітні економічні або соціальні причини не бажають залишати установи виконання покарань, погоджуються з обсягом обмежених особистих немайнових прав. Цих прав їм цілком достатньо для задоволення своїх потреб.

До економічних причин можна віднести: відсутність коштів на проїзд з місця відбування покарання додому, поновлення паспорта та інших правовстановлюючих документів, утримання майна, придбання харчів і бажаних речей; неможливість працевлаштування на нормально оплачувану роботу.

Звільнених вкрай рідко беруть на нормальну роботу, а якщо дають можливість працювати, то платять мало. У багатьох проблеми з паспортами і після звільнення у них часто немає грошей навіть на фото для поновленого документа [1, 6].

Небажання залишити установи виконання покарань через економічні причини у засуджених особливо збільшується під час конкретних фінансово-економічних негараздів, які відбуваються у країні.

Зокрема, застосування амністії, за законом, не допускається, якщо засуджений заперечує проти цього. У 2009 році від амністії відмовилося більше ста ув'язнених. Усі ці люди залишились у місцях позбавлення волі відбувати свій строк. Цим засудженим в умовах фінансово-економічної кризи, яка розпочалася в Україні у 2008 році, надійніше було знаходитися в установах виконання покарань. Засуджені пояснювали свої дії тим, що на свободі роботи немає, тому, ніж красти, краще перечекати кризу за ґратами. Тут і дах над головою є, і шматок хліба, та й робота. Крім того, амністія не може бути застосована до осіб, стосовно яких протягом останніх десяти років було застосовано амністію незалежно від зняття чи погашення судимості та, які знову вчинили умисний злочин. Засуджені дорожать правом на амністію. Вийшовши на свободу по амністії, вони це право використовують. А оскільки на волі їх нічого доброго не чекає, вони будуть вимушені йти на злочин і знову можуть опинитись у місцях позбавлення волі, а потім по амністії вже не вийдеш. Проте, така «неволелюбність» засуджених не на руку

Державній кримінально-виконавчій службі України, оскільки, враховуючи кризу, у неї недофінансування і вона, навпаки, зацікавлена у тому, щоб якомога більше засуджених залишили установи виконання покарань. Чим менше осіб, позбавлених волі, утримується в установах виконання покарань, тим менше витрати на їх утримання. Також, на утримання засуджених йдуть кошти виручені від реалізації продукції, виробленої в установах виконання покарань. Між тим, за кризи установи виконання покарань часто не можуть реалізувати таку продукцію [1, 6].

Серед соціальних причин небажання засудженими залишати установи виконання покарань можна назвати: втрату зв'язків з родичами; смерть родичів і друзів; відчуття непотребі суспільству, не знаходження свого місця у ньому.

Чимало ув'язнених стикається з тим, що після звільнення їм нікуди йти. Ними втрачені соціальні зв'язки. Родичі або померли, або відмовилися від них. Є й такі, у кого родичі продали їх квартири.

Небажання оточуючих спілкуватися, мати будь-які справи, зв'язки з особами, як тими, які відбувають покарання, так і звільненими від відбування покарання, нерідко викликають в останніх відчуття непотрібності суспільству.

Окремі засуджені через тривале перебування в установі виконання покарань бояться нового, зміненого з часом суспільства, його цінностей. Турбуються, чи знайдуть своє місце у цьому суспільстві, чи ні.

У Качанівській виправній колонії Управління (№54) відбувала покарання у виді позбавлення волі жінка, яка потрапила до колонії у п'ятдесят років, а залишила її у 70 років. Усі родичі жінки під час її перебування у колонії померли. Через кілька днів після звільнення від відбування покарання жінка знов прийшла до установи виконання покарань. Голодна, обірвана, на колінах благала пустити її назад через неможливість жити «на свободі» [2, 6].

Нерідко особи, звільнені від відбування покарання, скоюють злочин лише для того, щоб знову опинитися в установі виконання покарань у звичному середовищі.

Звідси, не є дивною поява незвичайних заяв засуджених з проханням продовжити строк перебування в ув'язненні [3, 11].

З урахуванням зазначеного, можна відзначити, що засуджені до позбавлення волі можуть впливати на припинення обмеження своїх особистих немайнових прав, як у бік прискорення, так й у бік затримання.

На наш погляд, з метою усунення небажання осіб залишати установи виконання покарань за наявності підстав для звільнення від відбування покарань у виді позбавлення волі, необхідно адміністраціям цих установ спільно із суб'єктами соціального патронажу покращити вжиття заходів з підготовки до звільнення таких осіб.

Наведене вище свідчить, що заходи, які були здійснені та здійснюються, поки малоефективні і не забезпечують належної допомоги із соціальної адаптації осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді позбавлення волі.

Відомо, що ніхто не має права утримувати людину в установі виконання покарань за наявності підстав для її звільнення від відбування покарання.

Проте, у 2005 році прокуратура у Торезькій виправній колонії (№28) за колючим дротом виявила чоловіка, який там знаходиться не повинен. Цей чоловік був засуджений до трьох років позбавлення волі за грабіж і до восьми років за заподіяння тяжких тілесних пошкоджень, а по сукупності – до дев'яти років позбавлення волі. Судовим рішенням Верховного Суду України вирок у частині засудження за заподіяння тяжких тілесних пошкоджень був скасований, а справу направлено на додаткове розслідування. Пізніше ця кримінальна справа була взагалі закрита за відсутністю доказів. Строк покарання за грабіж закінчився у засудженого 3 червня 2004 року, однак звільняти його не поспішали. До втручання прокуратури чоловік незаконно знаходився в установі виконання покарань більше десяти місяців [4, 15].

Слід відзначити, що в Україні цей приклад є швидше поодиноким випадком, аніж сталою практикою протиправного утримання людей в установах виконання покарань після відбуття

ними строку покарання, призначеного вироком суду. Водночас, він є сигналом для Державної кримінально-виконавчої служби України щодо недопущення повторення такої ситуації у майбутньому.

Ув'язненого, який претендує на умовно-дострокове звільнення, можуть не випустити на свободу без так званого «благодійного внеску». Колишні засуджені називають суму в 300-600 доларів. Як розповів 28-річний Павло представнику українського засобу масової інформації, внесок у колонії зазвичай беруть не грошима, а будматеріалами. Крім того, умовно-дострокове звільнення засуджений отримує тільки маючи заохочення за сумлінну працю і без дисциплінарних стягнень. Тому поширеною у зоні практикою стала відмова ув'язнених від зарплати і згода на понаднормову роботу [5].

Можливі й випадки хабарництва. Так, до правоохоронців звернулася ніде не працююча 22-річна жінка із заявою про те, що начальник однієї із виправних колоній вимагає у неї дві тисячі доларів за умовно-дострокове звільнення з ув'язнення її знайомого, який відбуває там строк покарання. Посадовець обіцяв за хабар підготувати та подати до суду необхідні для цього документи. Під час проведеної операції співробітниками відділу по боротьбі з корупцією УБОЗ офіцер був спійманий «на гарячому». Матеріали справи направлені до прокуратури [6, 15].

Наведені ситуації свідчать про можливий вплив службових осіб установ виконання покарань на звільнення осіб від відбування покарань та, зокрема, його негативний прояв.

Крім службових осіб установ виконання покарань на звільнення осіб від відбування покарання можуть негативно вплинути й суди. Зокрема, як засвідчують перевірки Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з виїздом на місця, суди байдуже ставляться до розгляду матеріалів про звільнення засуджених від відбування покарання у зв'язку з наявністю тяжкої невиліковної хвороби.

Так, до міжобласної протитуберкульозної лікарні при Жданівській виправній колонії (№3) 10 вересня 2002 року прибув А. Тюпа, засуджений за ч.1 ст.121, ч.2 ст.122, ч.2 ст.185, ст.70 Кримінального кодексу України до 8 років позбавлення волі. У Донецькому слідчому ізоляторі йому вперше було встановлено діагноз: фіброзно-кавернозний туберкульоз легенів у фазі інфільтрації та розпаду. У міжобласній лікарні отримував лікування у повному обсязі відповідно до рекомендацій Міністерства охорони здоров'я України. Попри проведені лікування, стан хворого погіршувався. Спеціальною медичною комісією були підготовлені обґрунтовані матеріали про необхідність звільнення засудженого з місць позбавлення волі у зв'язку з тяжкою хворобою, яка позбавляє його можливості відбувати покарання. Висновок медичної комісії та відповідні матеріали двічі – 28 липня та 14 серпня 2003 року – направлялися до Жданівського районного суду Донецької області, який двічі відмовив у звільненні засудженого, керуючись тим, що він раніше відбував покарання та вчинив тяжкий злочин. 30 вересня 2003 року засуджений А. Тюпа від прогресуючого фіброзно-кавернозного туберкульозу легенів помер [7, 300-301].

14 серпня 2003 року до міжобласної лікарні для засуджених при Дар'ївській виправній колонії (№10) на стаціонарне лікування з діагнозом СНІД прибув В. Семков, засуджений за ч.1 ст.263, ч.2 ст.194, ч.2 ст.115, ч.2 ст.187, ч.1 ст.70 Кримінального кодексу України до 11 років позбавлення волі. Спеціальною медичною комісією були підготовлені матеріали про необхідність звільнення засудженого з місць позбавлення волі у зв'язку з тяжкою хворобою і 16 вересня 2003 року передані до Білозерського районного суду Херсонської області для прийняття рішення. Проте суд 3 жовтня 2003 року відмовив засудженому у звільненні від відбування покарання у зв'язку з тяжкістю вчиненого злочину. 22 жовтня 2003 року через наростаючі явища набряку головного мозку хворий помер [7, 301].

Як приклад позитивного впливу службових осіб установ виконання покарань на звільнення від відбування покарань, можна навести випадок підготовки керівництвом Качанівської виправної колонії (№54) від імені 85-річної засудженої до позбавлення волі О.М. Самойляк клопотання про помилування [8, 13].

При цьому, Комісією при Президентові України в питаннях помилування лише за результатом розгляду повторного клопотання про помилування було внесено Президентові України пропозицію про застосування помилування до О.М. Самойляк [9, 15].

Зауважимо, що не можна виключати неможливість як позитивного, так і негативного впливу на звільнення осіб від відбування покарання й інших суб'єктів, причетних до питань звільнення від відбування покарань.

Отже, на звільнення осіб від відбування покарання, а звідси й на припинення обмежень їх особистих немайнових прав, можуть як позитивно, так і негативно впливати службові особи установ виконання покарань, суди та інші суб'єкти, причетні до питань звільнення від відбування покарань.

З урахуванням викладеного, можна дійти таких висновків.

1. Засуджені до позбавлення волі по-різному ставляться до обсягу обмежених особистих немайнових прав – декого він задовольняє, а декого й ні. При цьому, задоволення обумовлюється економічними або соціальними причинами.
2. Припинення обмеження особистих немайнових прав засуджених до позбавлення волі залежить від їх поведінки та може бути ними як прискорене, так і затримане.
3. На припинення обмеження особистих немайнових прав осіб, засуджених до позбавлення волі, можуть як позитивно, так і негативно впливати службові особи установ виконання покарань, суди та інші суб'єкти, причетні до питань звільнення від відбування покарань.

Наведені результати дослідження мають загальний базовий характер та можуть стати у нагоді тим, хто опікується проблемами особистих немайнових прав осіб, засуджених до позбавлення волі.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Серов И. Зэки не хотят выходить на волю из-за кризиса / И. Серов // Сегодня. Газета. – 2009. – 9 апреля. – № 75к (3208). – С. 6.
2. Золотухина И. Жизнь без надежды / И. Золотухина // Комсомольская правда в Украине. Газета. – 2009. – 1 июня. – № 116 (3226/24621). – С. 6-7.
3. Комаров Д. Дамы в тюрьме живут, как за каменной стеной / Д. Комаров // Известия в Украине. Газета. – 2008. – 12 декабря. – № 233/717. – С. 11.
4. Смирнова Е. В одной из колоний Донецкой области нашли ... «лишнего» заключённого, незаконно находившегося за колючей проволокой более десяти месяцев / Е. Смирнова // Факты и комментарии. Всеукраинская ежедневная газета. – 2005. – 24 мая. – С. 15.
5. Абибок Ю. Сколько стоит выйти из тюрьмы и стоит ли это делать, или будни украинских заключённых [Электронный ресурс] / Ю. Абибок // Информационное агентство «ОстроВ». – 2012. – 27 июня. – Режим доступа : <http://www.ostro.org>
6. Карнаухов С. За условно-досрочное освобождение заключённого начальник одной из Львовских колоний требовал две тысячи долларов / С. Карнаухов // Факты и комментарии. Всеукраинская ежедневная газета. – 2009. – 26 марта. – С. 15.
7. Карпачова Н.І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні : Третя щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс] / Н.І. Карпачова. – Режим доступа : <http://www.ombudsman.gov.ua>
8. Василь М. Чтобы оплатить заказное убийство родственницы, 83-летняя пенсионерка несколько месяцев платила нанятому пьянчужке по две-три гривни с ... пенсии. На днях служба по вопросам помилования отказала ветерану великой отечественной войны / М. Василь // Факты и комментарии. Всеукраинская ежедневная газета. – 2005. – 2 июля. – С. 13.
9. Цинклер Е. «На колени перед всеми становлюсь, благодарю за то, что помогли мне выйти на свободу» / Е. Цинклер // Факты и комментарии. Всеукраинская ежедневная газета. – 2005. – 7 сентября. – С. 15.